

О.М. Неживець

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЖІНОЧИХ УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Розглядається необхідність запровадження підприємницької діяльності на підприємствах установ виконання покарань. Дано пропозиції з удосконалення законодавства України.

Ключові слова: підприємницька діяльність, установа виконання покарань, недержавна система підприємництва.

Рассматривается необходимость внедрения предпринимательской деятельности на предприятиях учреждений исполнения наказаний. Даны предложения по усовершенствованию законодательства Украины.

Ключевые слова: предпринимательская деятельность, учреждения исполнения наказаний, негосударственная система предпринимательства.

In the article the necessity of introduction of entrepreneurial activity is examined on enterprises establishments of implementation of punishments and suggestions are given on perfection of legislation on this question.

Key words: entrepreneurial activity, establishment of implementation of punishments, non-state system of enterprise.

В умовах формування ринкових відносин в Україні проблема використання недержавної системи підприємництва в жіночих установах виконання покарань набуває особливої актуальності. Роздержавлення та приватизація потребують передачі підприємств з державної в приватну власність, і тому в умовах трансформації економіки перед установами виконання покарань постає проблема, яким чином використовувати комерційні, приватні, спільні, акціонерні підприємства для забезпечення зайнятості як засуджених, так і осіб, звільнених з місць позбавлення волі.

В сучасних умовах на підприємствах установ виконання покарань працевикористання засуджених не забезпечує отримання прибутку, необхідного на утримання засуджених. З цього питання існує низка постанов Кабінету Міністрів України та наказів Департаменту пенітенціарної служби із залучення виробничих потужностей недержавної форми власності в установах виконання покарань. Однак місцеві органи влади та самоврядування, підприємства галузевих міністерств і відомств не бажають використовувати робочу силу засуджених на своїх підприємствах і розміщувати в установах виконання покарань спільні підприємства та впроваджувати державні замовлення на випуск промислової продукції. Слід зазначити, що близько 60% засуджених у місцях позбавлення волі не забезпечені працею, а середньомісячна заробітна платня в установах виконання покарань у чотири рази менша мінімальної заробітної платні в Україні.

Відповідно до Кримінально-виконавчого кодексу України кожний засуджений повинен працювати, і з його заробітку вираховується вартість харчування, одягу, білизни, комунально-побутових та інших видів наданих послуг, а також йдуть окремі відрахування на утримання установ виконання покарань. Однак, досі Міністерство праці та соціальної політики, Міністерство фінансів і Міністерство юстиції не розробили пропозиції з використання праці засуджених в установах виконання покарань. Оскільки в сучасних умовах кримінально-виконавча система не може забезпечити себе фінансовими ресурсами, як це було раніше, необхідно більше виділяти коштів з Державного бюджету України.

Основним законодавчим актом, що регулює стан і розвиток підприємництва в Україні, є Господарський кодекс України, який визначає загальні правові, економічні та соціальні засади здійснення підприємницької діяльності (підприємництва) громадянами та юридичними особами на території України, установлює гарантії свободи підприємництва і його державної підтримки.

Ст. 42 Господарського кодексу України визначає підприємництво як самостійну ініціативу, систематичну на власний ризик господарську діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання і підприємцями з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку¹.

К.В. Ніколаєв, даючи характеристику підприємницької діяльності, вважає, що підприємництво є систематичною складовою підприємницької діяльності, проте чітких кількісних критеріїв систематичності (тобто скільки разів потрібно зайнятися діяльністю для того, щоб вона вважалася підприємницькою) законодавством не встановлено².

Мочерний С.В. дає визначення поняття підприємницької діяльності як праці індивіда, заснованої на розвитку особистісних чинників, розширенні знань про свої можливості, спрямована на досягнення найкращого результату в господарській діяльності, на отримання економічної вигоди і насамперед привласнення додаткового продукту³.

Жук Л.А. вважає, що суб'єктами підприємницької діяльності можуть бути фізичні особи-підприємці та юридичні особи, за винятком органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Щодо громадян і юридичних осіб, для яких підприємницька діяльність не є основною, положення Господарського кодексу України про підприємництво поширюються на ту частину їхньої діяльності, яка за своїм характером є підприємницькою⁴.

В сучасних умовах кримінально-виконавча система не може здійснювати технічне переозброєння і направляти частину прибутку на розвиток виробництва, а також співпрацювати з комерційними та бізнесовими структурами. Для цього необхідно внести відповідні зміни в окремі положення існуючого законодавства і надати підприємцям УВП податкові та інші пільги, що сприятиме розвитку їхньої матеріально-технічної бази, підвищенню рівня трудової зайнятості засуджених, поліпшенню якості продукції, зростанню продуктивності праці та, відповідно, збільшенню доходів УВП.

Реформування пенітенціарної системи потребує розробки і прийняття Державної програми, соціальної та трудової реабілітації осіб, звільнених з місць позбавлення волі, де передбачити цілу низку пільг для підприємств кримінально-виконавчої системи, а саме: дозволити організовувати на підприємствах різних форм власності працевикористання засуджених з використання недержавних, комерційних і підприємницьких структур; звільнити УВП від оподаткування у випадку, коли основним видом їхньої виробничої діяльності є виробництво сільськогосподарської продукції; звільнити на п'ять років від оподаткування прибутку тих підприємств, співзасновниками яких є підприємства, установи та організації кримінально-виконавчої системи; скасувати податок на додану вартість при продажу товарів, виконанні робіт і наданні послуг підприємствам та установам кримінально-виконавчої системи; скасувати податок на додану вартість при наданні благодійної допомоги підприємствам, установам та організаціям кримінально-виконавчої системи; звільнити від оподаткування будівлі, споруди та сплати податку за земельні ділянки підприємств та установ кримінально-виконавчої системи, а також їхніх співзасновників; звільнити від оподаткування транспортні засоби підприємств, установ та організацій кримінально-виконавчої системи; зменшити фіксований сільськогосподарський податок для підприємств та установ кримінально-виконавчої системи, а також для їхніх співзасновників, основною діяльністю яких є виробництво сільськогосподарської продукції.

Згідно діючого законодавства та рішень Державної пенітенціарної служби України територіальним органам управління кримінально-виконавчої системи надане право

самим брати участь у створенні та діяльності підприємств різних організаційно-правових форм — акціонерних товариств, товариств з обмеженою відповідальністю та ін. При цьому головним питанням є розподіл прибутку між ними, оскільки в Господарському кодексі України передбачено, що будь-яка підприємницька діяльність має спрямування на отримання прибутку.

На нашу думку, впровадження підприємницької діяльності у виробничу структуру УВП сприятиме збільшенню обсягів трудової зайнятості, стабілізації фінансового стану, створенню додаткових робочих місць, поліпшить кількість, зміст і умови праці засуджених. Підприємства УВП повинні мати прибуток, інакше у них не буде матеріальної та моральної зацікавленості у співробітництві з комерційними та приватними підприємствами.

Якщо раніше, в радянській період, кримінально-виконавча система та підприємства УВП використовувалися державою як джерело доходів для державного бюджету, і виробництво пенітенціарної системи посідало четверте місце у загальному промисловому виробництві, в якій використовувалася дешева робоча сила засуджених, то в сучасних умовах за міжнародними правилами та стандартами не можна розглядати УВП як джерело бюджетних нагромаджень за рахунок експлуатації дешевої робочої сили. Сьогодні одержання прибутку від праці засуджених не повинно бути основною метою пенітенціарних установ і комерційних структур.

Взаємодія установ виконання покарань і використання недержавної системи підприємства в УВП повинні забезпечити залучення інвестицій, створення робочих місць для засуджених, покращення професійно-технічної підготовки, використання спеціальностей, які вони отримали у місцях позбавлення волі, впровадження маркетингу та менеджменту у виробничу діяльність підприємств, оновлення застарілого обладнання та устаткування, використання нових наукових розробок і нових методів, розвиток зовнішньоторговельних зв'язків з країнами ближнього та дальнього зарубіжжя, надходження іноземних інвестицій та ін.

Водночас відмовлятися від взаємодії підрозділів кримінально-виконавчої системи з виробничими структурами державної та інших форм власності не можна. Необхідно в УВП організувати державне замовлення на виробництво продукції для потреб регіонів і для оборонної промисловості, а також створити умови для використання робочої сили засуджених жінок у сільському господарстві, виділити пенітенціарним установам земельні ділянки, які б вони приватизували для подальшого використання праці засуджених; організувати додаткові замовлення держадміністрацій, місцевих органів влади та самоврядування на виготовлення і виробництво промислової продукції та надання послуг для потреб регіонів із залученням фінансових і матеріально-технічних можливостей суб'єктів підприємницької діяльності.

Однією з форм використання недержавної системи підприємств УВП є розвиток індивідуальної трудової діяльності засуджених, які після звільнення з місць позбавлення волі могли б її використовувати, що дозволено законодавством України, нормативними актами Міністерства внутрішніх справ України та Державної пенітенціарної служби.

Відповідно до законодавства установи й органи, що виконують кримінальні покарання у вигляді позбавлення волі, дозволяють організацію підприємницької діяльності без відкриття засудженими власних особистих рахунків у банках на основі договорів або контрактів з установами виконання покарань, які повинні бути затверджені центральними органами кримінально-виконавчої системи. При цьому суб'єкти підприємницької діяльності, тобто засуджені, повинні сплачувати послуги за реєстрацією підприємства, обов'язкові платежі в бюджет, податки, взаєморозрахунки та інші, як це передбачено Господарським кодексом України.

Проведені нами дослідження та опитування засуджених і осіб, які звільнилися з місць позбавлення волі, свідчать, що основними причинами, які протидіють підприємницькій діяльності, є: відсутність коштів — 20,0%; відсутність знань з організації підприємни-

цтва — 14,5%; відсутність сприятливих умов для підприємницької діяльності — 28,6 %; суворість режиму, адміністративний контроль і нагляд — 2,4 %; відсутність бажання в адміністрації УВП та органів державної влади та управління займатися організацією підприємництва — 25,3%; відсутність інформаційної бази, інструкцій, положень та нормативних актів, які регламентують підприємницьку діяльність — 8,7%; неможливість підприємницької діяльності в УВП — 13,2%; відсутність бажання у засуджених і звільнених з місць позбавлення волі займатися підприємництвом — 3,8%.

Як показують результати дослідження, адміністрація УВП не створює необхідних умов для індивідуальної підприємницької діяльності засуджених, крім того засуджені при здійсненні підприємницької діяльності перебувають під її жорстким контролем.

В економічній ситуації, що склалася, кримінально-виконавче законодавство та підзаконні акти повинні забезпечувати перспективні шляхи і форми вирішення виробничо-господарських завдань УВП на ринкових принципах з урахуванням їхньої специфіки. Зміна характеру участі держави в господарській діяльності, скорочення частки державної власності дасть змогу створити необхідні умови для високої ділової активності у виробничих структурах УВП.

На наш погляд, найперспективнішими напрямками розвитку взаємодії підрозділів кримінально-виконавчої системи з виробничими структурами різних форм власності є такі: по-перше, розширення господарських зв'язків (в тому числі зовнішньоекономічних) з підприємствами й організаціями різних організаційно-правових форм; по-друге, державне замовлення на виробництво продукції для потреб регіонів і створення інвестиційно-промислових груп, спільних підприємств, кооперації з підприємствами усіх форм власності, у тому числі на міждержавному рівні; по-третє, забезпечення суттєвого збільшення доходів від працевикористання спецконтингенту як основного реального джерела вирішення фінансових проблем УВП та організація спільно з облдержадміністраціями отримання додаткових замовлень на виготовлення і поставку установами виконання покарань промислової продукції та надання послуг для потреб регіонів, у тому числі із залученням фінансових і матеріально-технічних можливостей суб'єктів підприємницької діяльності усіх форм власності; по-четверте, активізація роботи з впровадження у виробничо-господарську діяльність УВП ринкових механізмів: вдосконалення інформаційного забезпечення діяльності кримінально-виконавчої системи, створення єдиних маркетингової і торгової мереж; проведення рекламних кампаній, ярмарків продукції і товарів, які виробляються підприємствами виправних установ тощо.

У жіночих установах виконання покарань місцевим органам державної влади та самоврядування необхідно здійснювати замовлення на пошиття робочого одягу та товарів масового використання для підприємств різних форм власності, організацій та установ, а також для працівників органів внутрішніх справ, оборони, надзвичайних ситуацій, медичних установ.

У використанні праці засуджених жінок у місцях позбавлення волі особливої уваги заслуговує створення сільськогосподарських установ виконання покарань, які б спеціалізувалися на вирощування тваринницької та сільськогосподарської продукції, які б задовольняли потреби не тільки пенітенціарних установ, а й населення.

1. *Господарський кодекс України*. — К.: Велес, 2010. — С. 23. 2. *Николаев К.В. Підприємницьке право: Підручник*. — К.: Істина, 2005. — С. 32. 3. *Мочерний С.В., Устенко С.В., Чоботар С.І. Основи підприємницької діяльності: Навча. посібник*. — К.: Вид. центр Академія, 2005. — С. 11. 4. *Жук Л.А., Жук І.Л., Неживець О.М. Господарське право України: Підручник*. — К.: Кондор, 2009. — С. 84.